

מצלמות מעקב בבתי ספר יסודיים בישראל:

נרמול, התנגדות ותודעת פרטיות של ילדים

שירן גרמן בן-חיון, אוניברסיטת חיפה

ד"ר לטם פרי-חזן, אוניברסיטת חיפה

פרופ' מיכאל בירנהק, אוניברסיטת תל אביב

רקע: במאות בתי ספר בישראל הותקנו בשנים האחרונות מערכות מצלמות. הרקע התיאורטי למחקר מורכב משלושה צירים: (1) מחקרים שעסקו במצלמות מעקב בבתי ספר ובחנו את המטרות שלשמן מותקנות מצלמות, את שימושיהן, ואת השלכותיהן החינוכיות והאתיות; (2) מחקרים שעסקו בתודעה משפטית ותודעת זכויות, ובפרט בתודעת זכויות של ילדים; (3) מחקרים שבחנו תפיסות פרטיות של ילדים ותגובות של ילדים לפרקטיקות מעקב.

מטרה: המחקר בחן כיצד תופסים תלמידים בבתי ספר יסודיים את מצלמות המעקב בבתי ספרם ואת השימושים בהן. כן בחן המחקר כיצד קשורות תפיסות התלמידים לתודעת הפרטיות שלהם.

שיטה: המחקר התבסס על קבוצות מיקוד עם 57 ילדים בגילאי 9-12 הלומדים בשלושה בתי ספר יסודיים בהם מותקנות מצלמות וכן על מידע עובדתי שנאסף מהנהלת בתי הספר.

ממצאים: ממצאי המחקר עלה כי באף אחד מבתי הספר לא נערך דיון עם הילדים בנוגע למצלמות. עוד נמצא כי הילדים העלו השערות מוטעות רבות לגבי מיקום המצלמות, יכולותיהן הטכניות ומטרות השימוש בהן. כך, למשל, חלק מהילדים חשבו כי ניתן לשמוע ולראות אותם בכל פינה בבית הספר, כולל בכיתות ובשירותים. ממצא נוסף שעלה מהמחקר הוא כי בתפיסות הילדים קיימים מתחים בין נירמול השימושים במצלמות, שהוא תוצר של הביטוס המעקב, לבין ביקורת והתנגדות. ביקורות הילדים נשענו על גבולות מרחביים וחינוכיים שמתווים לדעת הילדים פגיעה מידתית בזכותם לפרטיות ומאזנים באופן ראוי בין פרטיות לבין בטיחות. האיזונים המוסריים שעלו מדברי הילדים מתכתבים עם עקרונות חוקתיים.

תרומה ומחקרי המשך: ממצאים אלו מעידים על הצורך לבחון בקפידה את דרכי השימוש במצלמות מעקב בבתי ספר, את השלכות השימוש בהן ואת הדרכים בהן משתפים את התלמידים במידע עליהן. המחקר תורם לספרות המחקרית בנושא מצלמות מעקב בבתי ספר בכך שהוא בוחן תפיסות של ילדים בבתי ספר יסודיים. מספר חוקרים בחנו כיצד תופסים בני נוער את המצלמות אך טרם נערך מחקר בקרב תלמידים צעירים. כמו כן, המחקר מהווה מחקר המשך למחקרים המעטים שבחנו היבטים שונים הקשורים למצלמות מעקב בבתי ספר בישראל. מחקר המשך צפוי לבדוק את תודעת הזכויות של תלמידים צעירים בהקשרים ארגוניים אחרים.